

Tri rakonti da Anatole France

Anatole France, pseudonimo di Francois Anatole Thibault (1844-1924). Tradukita (de Angla versiono) da David Weston.

Donacajo di Morto

Pos vagir dum kelka tempo en la vakua stradi, André venis e sideskis an la rivo di la Seine, ed observis la aquo paleskanta apud la kolino ube Lucie, lua amorato, rezidabis dum la dii di joyo ed espero.

De longe il ne esabis tante kalma. Ye ok kloki il balnis. Pose il eniris manjerio ye la Palaco Royala, e, vartante la repasto, regardis la publika jurnali. Il lektis en la *Courrier de l'Égalité* la listo di kondamnita personi exekutita sua la Placo di la Revoluciono ye la duadek-e-quaresma Floréal.

Il repastis kun bona apetito. Pose il levis su e regardis en spegulo, por vidar ke lua vestaro esis ordinata, e kad il havis mieno tranquila, ed il marchis kun lejera pazo trans la fluvio a mikra domo konstitucanta la angulo di la stradi Seine e Mazarine.

Ibe rezidis Civitano Lardillon, Deputita Akuzanto Publika ye la Tribunalo Revolucionala, homo komplezema quan André konocabis kom kapucina monako ye Angers, e kom violentoza Republikisto ye Paris.

Il sonigis la klosho. Pos plura minuti di silenco, vizajo aparis dop mikra gicheto, e Civitano Lardillon, prudenta certiginta la nomo e su-teno di sua vizitanto, fine apertis la pordo. Il havis dika vizajo koloroza, brilanta okuli, humida boko e reda oreli. Ilua figuro esis quale homo bonhumoro ma timida. Il duktis André aden la unesma chambro di sua domo.

Sur mikra ronda tablo, repasto esis aranjata por duo. André remarkis hano, pasteto, shinko, poto de hepato grasa e galateneno de kolda karni. Sur la plankosulo sis boteli de vino koldetigis

en sitelo. Ananaso, fromaji e konservita frukti kovris la mantelo di la kameno. Boteli de alkoholo esis pozita sur skribotablo inkombrita per faski de paperi. Tra la mi-apertita pordo di la vicina chambro on povis vidar lito desneta.

“Civitano Lardillon”, dicitis André, “me venas por demandar favoro de vu.”

“Civitano, me esas pronta grantar ol, se ol ne detrimentas la sekureso di la Republiko.”

“La favoro quan me demandas de vu” ridetante dicitis André, “konkordas tote bone kun la sekureso di la Republiko, e kun ta di vu ipsa”.

Ye signo da Lardillon, André sideskis. “Civitano Deputito”, il dicitis, “vu savas ke de du yari me esas konspiranta kontre vua amiki, e ke me esas la autoro di skriburo titulizita La Altari di Timo. Vu nule favoros me per arestor me. Vu nur facas vua devo. Do to ne esas la favoro quan me demandas de vu. Ma askoltez me: me amoras, e mea amorato esas enkarcerigita.”

Lardillon inklinis sua kapo por montrar ke il aprobis ca sentimento.

“Me savas ke vu esas homo simpatioza, Civitano Lardillon, e me pregas vu unionar me ad elu quan me amoras, e sendez me quik a Port Libre”.

“Ha! Ha!” dicitis Lardillon, kun rideto an sua labii, qui esis ambe subtila e ferma. “Esas plu kam vivo, to quon vu demandas de me. Civitano: esas feliceso!” Extensante sua brakio ye la latero di la lito-chambro, il klamis: “Epicharis! Epicharis!”

Homino alta e brunhara aparis, brakii e kolo deskovrita, en kamizo e jupo, kokardo sur elua kapo.

“Mea nimfo,” dicitis Lardillon ad el, tirante el adsur sua genuo, “regardez la vizajo di ca civitano, e nultempe obliviez ol. Quale ni, Epicharis, il havas sentimenti di alta qualeso; quale ni, il savas ke separeso esas lo maxim granda di omna malaji. Il deziras irar a la karceri ed a la gilotino kun sua amorato. Epicharis, ka ni povas refuzar ca favoro por il?”

“No,” dicitis la yunino, frapetante la vangii di la Revolucionala monako.

“Tu dicitis lo, mea deino. Ni mustas helpar ca du vera amoranti. Civitano André Germain, donez a me vua adreso, e vu dormos ca-nokte en karceri.”

“Ni interkonsentas pri to,” dicitis André.

“Ni interkonsentas pri to,” respondis Lardillon, donante ad il sua manuo. “Venez e trovez vua amorato, e dicez ad el ke vu vidis Epicharis en la brakii di Lardillon. Ca pikturo parturez brilanta pensi en via kordio!”

André respondis ke forsan il povus trovar imaji plu emociganta, ke il tamen esas gratioza, e regretas ke il ne povas esperar donar ad il, lor lua foyo, irga favoro.

“Humaneso ne bezonas irga rekompenco”, dicitis Lardillon. Il levis su, e presante Epicharis an sua kordio, pluse dicitis, “Qua savas kande nia foyo venos? Intertempe, ni drinkez! Civitano, ka vu volas prenar parto ye nia repasto?”

Epicharis dicitis ke to esus galanta, e tenis André ye la brakio. Ma il furtatre ekiris, portante la promiso di la Deputito di la Akuzanto Publika.

En la Regno di Teroro

Kande me eniris, Pauline de Luzy donis a me sua mano. Dum momento ni restis silencoze. Elua sharpo ed elua palia chapelo jadis negligeme sur berjero. Sur la espineto esis apertita "La Prego di Orfeo." Irante a la fenestro, el regardis la suno sinkanta en sango-reda cielo.

"Siorino," me fine dicis ad el, "ka vu memoras to quon vu dicis, du yari ante ca dio ipsa, ye la pedo di ca kolino? Ka vu memoras kande vu levis vua manui quale profeto e predicas ca dii di krimino e teroro? Vu haltigis la vorti di amoro sur mea labii, e vu dicis, 'Vivez e kombatéz por yusteso e libereso!'"

Pauline de Luzy restis silencoze.

"Siorino," me duris, "de kande vua kara mano indikis la voyo, me iris adavane sen-time. Me obediis vu, e facis omno quon me povis facar per mea skriburi e mea diskursi. Dum du yari me kombatis kontre la hungroz-aspektanta agitanti qui seduktas la populo per konvulsala demonstradi di fingata amo, e la sen-kuraji qui esas pronta sakrifikar omno a ti qui probable ganos povo -"

El haltigis me per gesto e facis signo a me por askoltar. Ni pose audis, flotacanta tra la bonodoranta aero di la gardeno, ube la uceli kantis, distanta krei di morto.

"La patibulo por la aristokrato! Fixigez lua kapo sur piquo!"

Pala e sen-mova, el stacis, fingro sur sua boko.

"Li persequas ula desfortunoza homo," me dicis. "Dum singla nokti e jorni ca serchadi ed aresti procedas en Paris. Forsan li intencas hike forsar la pordo. Me mustas departar, altre me forsan kompromisos vu. Quankam me esas nur poke konocata en ca parto di la urbo, me esas, en la nuna tempo, gasto danjeroza."

"No! Restez kun me!" el dicis.

La karii itere plaudis la tranquila vesperala aero. Mixata inter la karii esis la sono di marchanta pedi e pafadi.

La homo-amaso proximeskis, e me povis audar voci krianta:

"Stopez omna pordi e pordegi, por ke la kanalio ne povas eskapar!"

Siorino du Luzy semblis divenar tante plu kalma, quante plu proxima venis la danjero.

"Ni acensez a la supera etajo," el dicis. "Ni povos vidar inter la stori to quon extere eventas."

Ma, jus apertinte la pordo, ni vidis sur la fluro homo kun terorigata vizajo, lua denti klakanta e lua genui inter-fraganta.

"Salvez me! Celez me!" il dicis per voco sufokata. "Li esas ibe.... Li forsis mea pordego ed eniris mea gardeno.... Li venas...."

Siorino de Luzy vidis ke esis Planchonnet, la olda liber-pensero, qua rezidis en la vicina domo.

"Ka mea koquisto vidis vu envenar?" el questionis, per basa voco. "La homino apartenas a la Terorista partiso!"

"Nulu vidis me."

"Dankez Deo, mea kara vicino!" dicis siorino de Luzy.

El tiris il aden sua lito-chambro e me sequis li. Esis necesa pensar pri, esis necesa trovar, celo-loko en qua el povis shermar Planchonnet dum plura dii, od adminime plura hori, til ke ti qui serchis il esis tedata da sua sercho. Aranjesis ke me guatez, e ke se me donus averto, nia povra amiko quik departus per la latera pordo di la gardeno.

Intertempe il ne havis suficanta forteso por rekte stacar. La homulo esis debila ed astonata. Il esforcis dicar a ni ke lu, la enemiko di omna sacerdoti e regi, nun esas akuzata pri konspirir kontre la Republikala Konstituco ... Lo esas abomininda kalumno ... La vereso esas ke Lubin persekutis il pro pura odio; Lubin, qua esis lua buchisto, quan il cent foye deziris flogar pro vendar karno kun pezo mankanta, e qua nun esas la politikala chefo di la quartero en qua il antee havis echopo.

Susurante la nomo di sua enemiko per voco strangulala, il pensis ke il vidas Lubin ipsa e celis sua vizajo en sua manui. La fakto esis ke on povis audar ulu acensanta la eskalero. Siorino de Luzy rigle klozis la pordo, e shovis la oldulo adop skreno. Ulu frapis extere e demandis eniro. Pauline rikonocis la voco. Esis elua koquisto. La muliero kriis ke la municipala oficisti esas ye la pordego kun la Nacionala Guardo e deziras facar serchado di la domo.

"Li dicas," pluse dicis la muliero, "ke Planchonnet fugis adhike. Me savas ke il ne facis to, e ke vu ne protektus tala kanalio. Tamen li ne kredas me."

"Nu, li enirez!" kriis siorino di Luzy tra la pordo. "Li serchez la tota domo de la kelero til la atiko."

Dum ke ca parolado eventis, povra Planchonnet esvanis dop la skreno, ube me rivivigis il, kelke desfacile, per jetar aquo adsur lua kapo.

"Fidar a me, mea amiko," tre tranquile dicis Pauline ad il, kande il riganabis koncio. "Memorez ke homini esas tre injenioza."

E pose, tote tranquile, quale se el okupis su pri ula domala, diala tasko, el kelke tiris sua lito de la alkovo, e formovis la lit-kovrilo, e kun mea helpo aranjis la tri matraci en ula fasono, por lasar spaco inter la maxim alta e la maxim basa, ye la latero an la muro.

Dum ke el facis ca aranji, lauta bruiso di boti e ligna shui e fusil-krosi e rauka voci eruptis ye la eskalero. Esis minuto terorigiva por ni trio. Ma la bruiso gradoze acensis adsuper nia kapi, e ni parkomprenis ke la Nacionala Guardo, duktata da la revolucionala koquisto, komencale iris por explorar la atiko. La plafono krakis sub lia pedi, e ni povis audar lia minaci, lia pedo-frapi e bayoneto-pulsi an la parieti.

Ni itere respiris; ma ni mustis hastar. Me helpis Planchonnet insertar su aden la spaco inter la matraci. Ma siorino de Luzy sukusis sua kapo kande lo esis facata; nam la lito, tale desordinita, semblis esar objekto tre suspektema.

"Me mustas enirar," el dicis.

El regardis la horlojo: esis ankore sep kloki vespere. El parkomprenis ke semblus ne naturala, esar tante frue en lito. Pri la pretexto ke el esis malada, ton on ne darfis konsiderar: lua koquisto nemediate komprenus ta artificio.

Do dum plura instanti el restis en meditado. Pose tranquile, simple, kun augusta kandideso, el desvestizis su avan me ed eniris la lito, e dicis a me forprenar mea boti, mea vestono e mea kravato.

"Vu mustos esar mea amoranto e lasar li surprizar ni. Kande li decensos, vu ne havabos tempo decante vestizar vu. Vu mustos apertar la pordo en vua kamizo, kun vua hararo desneta."

Nia aranji jus esinte kompleta, la trupi klicktis adinfre de la atiko, blasfemanta e asaltanta. La desfelica Planchonnet esis sizata da tanta aceso di tremado ke il agitis la lito. Pluse, lua respirado tante stertoris en sua guturo, ke li mustis audar ye la fluro lua sonadi.

"Esas domajo," susuris siorino de Luzy. "Me esis tante kontenta pro mea mikra artificio. Tamen ni ne desesperez, e Deo sokursez ni!"

Ruda pugno agitis la pordo.

"Qua esas ibe?" questionis Pauline.

"La reprezenteri di la naciono."

"Ka vi ne povas vartar dum nur un minuto?"

"Apertez la pordo, altre ni forsos ol!"

"Irez e desriglagez ol, mea karo."

Subite, pro ulsorta miraklo, Planchonnet cesis tremar ed imitar la morto-stertoro.

Lubin, la antea buchisto, esis la komencala eniranto, portanta lua sharpo e sequata da dek-e-du piquo-viri. Il alternante regardis fixe siorino de Luzy e me.

"Pesto!" il kriis. "Ni trublas paro de amoranti! Pardonez ni, mea karo!"

Pose, turnanta vers la guardani:

"Vi vidas quale la aristokrati okupas sua tempo! Nur la republikisti irge egardas etikaleso!"

Ma malgre lua vertuoza posturo, la ne-expektata ceno pozis il aden bona humoro. Sidante sur la lito, il prenis la mentono di mea bela kompano.

"Tamen," il dicis, "ca bela labii ne esis facita nur por murmurar pregi dum singla jorni e nokti. To esus regretinda. Ma la Republiko ante omno! Ni serchas la trahizanto Planchonnet. Il esas hike, me esas certa pri to. Me mustas trovar il e gilotinagar il. To establisos me!"

"Traserchez la chambro se vu volas," dicis siorino de Luzy.

Li regardis sub la mobli ed en la vest-armori e komodi, li stekis sua piqui sub la lito, e mem exploris la matraci per sua bayoneti.

Lubin gratis sua orelo e regardis me per la angulo di sua okulo. Siorino de Luzy, timante ke questiono ne-oportuna forsan esus pozata a me, dicis:

"Mea karo, tu konocas la domo tam bone kam me! Prenez la klefi e guidez sioro Lubin tra omno. Yes, montrez a la sioro omno."

Me duktis li adinfre a la kelero, ube li falis super la brul-ligni e drinkis pasable granda-nombra boteli de vino.

Pose, Lubin ruptis, per la kroso di fusilo, la plena bareli de vino, ed, abandoninte la kelero inundata da vino, donis la departo-komando. Me iris kun li til la pordego; pose retro-kurante me dicis a siorino de Luzy ke ni esas salvita.

Ye la informeso, el inklinis sua kapo super la spaco inter la lito e la muro, e vokis:

"Sioro Planchonnet! Sioro Planchonnet!"

Febla sospiro respondis ad el.

"Dankez Deo!" el kriis. "Sioro Planchonnet, vu donis terorigiva pavoro a me. Me kredis ke vu esas mortinta!"

Pose turnanta su a me:

"Mea povra amiko, vu qua prenis tanta plezuro dicante a me, de tempo a tempo, ke vu amoras me - vu ne pluse dicos tale a me, ka?"

Printempo en la Yaro Du

I

La pordo-gardisto klozis la pordego di la karcero dop la antea komtino Fanny d'Avenay, "arestita kom demarsho di publika sekureso," tale skribite en la karcerala registro, e fakte pro donir shirmo ad ula proskribita royalisti. Do ibe esis el en la anciena strukturo ube, en olima tempi, la solitari di Portuo Royala juis kune sua solitaireso; la revolucionisti povabis transformar ol a karcero sen chanjar irgo.

Sidante sur benko dum ke la registristo skribis elua nomo, el pensis:

"Pro quo Tu lasas omno co eventar, ho Deo, e quon Tu demandas de me?"

La gardestro aspektis desafabla prefere kam maligna, e lua filiino, beleta yunino, charmive portis la blanka boneto, kun kokardo e trikolora nodo. La viro duktis Fanny aden granda korto, en la centro di qua stacis eleganta akacio. Ibe el vartis dum ke on preparis lito e tablo por el en chambro ube kin o sis altra karceranini ja esis amasigata. Nam la edificio esis tro plena. Vane ol evakuis singladie sua ecesajo aden la tribunalo revolucionala ed aden la gilotino. Singla-die la komitati itere plenigis ol.

En la korto Fanny vidis yuna homino en-sekanta literi sur la kortico di la arboro, e rikonocis Antoinette d'Auriac, sua amiko di yuneso.

"Tu hike, Antoinette?"

"Tu hike, Fanny? Persuadez li pozar tua lito apud la mea. Ni havos multo parolenda."

"Yes, multo ... e Sioro d'Auriac, Antoinette?"

"Mea spozulo? Vere, mea karo, me kelke obliviabis lu. To esis nejusteso di me. Lu sempre esis perfekta egarde lua traktado di me. Me kredas ke lu esas ul-ube en karcero ye la nuna tempo."

"E quon tu facas ibe, Antoinette?"

"St ... Qua tempo esas? Se esas kin kloki, la amiko di qua la nomo me unionas a la mea sur ca arboro ne pluse vivas. Nam il iris ye dek-e-du kloki a la tribunalo revolucionala. Il nomizesis Gesrin, ed esis voluntisto en la armeo di la Nordo. Me konoceskis lu ye ca karcero. Ni pasis kelka agreabla hori kune ye la pedo di ca akacio. Il esis yuna viro di merito ... ma me mustas pensar pri tua chambro, mea karo."

E prenante Fanny ye la tayo el hastigis el aden la chambro ube sua lito situesis, e persuadis la gardestro lasar kune la du amiki. Li konsentis frotar la fenestro ye la morga matino.

La vesperala repasto, male preparita da koquisto patriotala ma mizerosa, prenesis komune. Singla karcerano adportis plado e ligna forketo e kuliero (metala kozi esis interdiktata) e recevis porciono de porkajo e kaulo. Ye ca ruda repasto Fanny vidis homini di qui la gayeso astonis el. Quale Siorino d'Auriac li tre sorgoze kuafabis su, ed esis gaye vestizita. Ombrizata da morto, li tamen agreable prenis sua vivo. Lia konversado koncernis aferi di galantajo, e Fanny balde konoceskis la intriguri qui esis texata e des-texata en la austera korto di la karcero, ube amoro esis pikata adavane da morto. Pose, posedata da ne-expresebla emoco, el sentis granda deziro presar la manuo di ulu en sua manuo.

El memoris la viro qua amoris el ed a qua el ne submisabis su, e regreto tam kruela kam remorso penetris sua kordio. Lakrimi, tam ardoroza kam pasiono, decensis lua vangis. Per la lumo di la fumifanta lampo qua lumizis la tablo, el vidis sua kompani per okuli febrale brilanta, ed el pensis:

"Ni omna mortos kune. Quale eventas lo, ke me esas trista e trublata ye la kordio, e ca homini prenas vivo e morto egale gaye?"

Ed el ploris dum la tota nokto sur sua palio-matraco.

II

Duadek longa monotona dii pezoze preterpasis. La korto, ube amoranti venis serchante silenco ed ombro, esis abandonata en la vespero. Fanny, qua sufokis en la varmega aero di la koridori, ekvenis e sidis sur la gazonizita ter-amaso cirkondanta a trunko di la olda akacio-arboro qua ombrizis la tota korto. La akacio esis florifanta, e la brizo qua karesis ol divenis dolce parfumoza. Fanny vidis papero klov-agita an la kortico di la arboro, sub la literi en-sekita da Antoinette. Sur la papero esis skribita kelka versi da la poeto Vigée, qua anke esis un de la karcerani:

Ul kordii, liber de pensi odioza,
Docil viktimi di destino tenebroza,
Kun gratitudo a ca protektant arboro,
Obliviis mizero nia pro amoro.

A habitanti di la plu sunoza hori,
Protektez ca arbor di parfumoza flori!
Ol quietigis e moderis desoleso:
E ni en lua ombro havis feliceso.

Lektinta ca versi, Fanny restis plena de pensadi. El memoris sua quieta, dolca yuneso, sua sen-amora mariajeso, kande elua mento, amuzita da muziko e poeziaji, esis okupata nur da serioza, sen-pasiona amikeso. Pose venis la galanta siorulo qua envelopabis el per sua amoro sen ganir el, e quan el nun deziregis en la silenco di la karcerero. E kredante ke el mortos, profunda tribulo vinkis el, e sudoro di angoro emersis ye sua tempori. En sua tormento el levis sua ardoroza okuli vers la cielo plena de steli, e murmuris, dume tordante sua manui:

"Mea Deo! Mea Deo! Ne lasez me cedar me a desespero!"

Ye ca instanto lejera pazi venis vers el. Esis Rosine, la filiino di la gardestro, qua deziris parolar sekrete ad el.

"Civitanino," dicis la beleta yunino ad el, "morge vespere, viro qua amoras vu vartos vu kun veturo, en la Avenue de l'Observatoire. Prenez ca paketo, ol kontenas kelka vesti quale ti qui me portas. Vu povos metar li en vua chambro ye la tempo di la vesperala manjo. Vu cirkume havas mea alteso, e havas blonda hararo quale me. En la tenebro on povus konfundar ni, la

una kun la altra. Ula gardisto, qua esas mea amorato ed anke esas engajita en la komploto, venos a vua chambro ed adportos a vu la korbo kun qua me iras a la merkato.

"Vu mustos decensar kun il per la eskalero qua duktas a la chambri di mea patro. Il havos la klefo di la eskalero, e la pordo di nia loko esas nek klef-klozita nek gardata. Oportos nur ke vu evitas esar vidata da mea patro. Mea yuna viro inklinos su, lua dorso an fenestro, e parolos a vu, quale se lu parolos a me. Il dicos, "Ne retrovenez tarde, Rosine, e ne esez raskaletto!" Vu mustos quiete ekirar aden la strado. Intertempe, me livos per la precipua pordego, e ni interrenkontros en la veturo qua ekvehos kun ni."

Askoltante ca vorti Fanny aspiris aero di printempo e desklozata agri. Per la tota esorcio di lua korpo, plenega de vivo, el deziris libereso. El vidis e pre-savuris sua salvado de morto. E dum ke la ideo di amoro divenis mixata kun la anticipo di eskapo a refujeyo, el presis sua du manui sur sua kordio por represar sua impetuoza emoco di feliceso. Ma gradoze lua alta povo di reflektemeso dominacis lua emoci. Regardante tre atenceme la filiino di la gardestro, el dicitis ad el:

"Mea aminda yunino! Pro qua motivo vu devotigis vu en ca maniero a me? Vu ne konocas me!"

"Vua amiko," respondis Rosine, "donos multa quanto de pekunio a me kande vu esos liberigata, e me pose mariajos me kun mea yuna viro, Florentin. Vu vidas, me laboras por me ipsa. Ma me esas plu pronta salvar vu kam salvar irga altra karcerano."

"Me dankas vu pro vua bonvolado, mea yunino, ma pro quo vu esas interesata pri me?"

"Pro ke vu esas tanta karo, e vua amiko multe chagrenas pro esar separita de vu. Nu, ni konkordas pri omno to, ka ne?"

Fanny extensis sua manuo por prenar la paketo de vesti qua Rosine ofris ad el. Ma, subite retraktante sua manuo:

"Rosine, ka vu savas ke esus morto por vu se ni esus deskovrata?"

"Morto!" klamis la yunino. "Vu pavorigas me. Ho, no! Me ne savis to!" Pose, rapide rigante sua kurajo, "Civitanino, vua amiko povos trovar celo-loko por me!"

"Esas nula certa celo-loko en Paris. Rosine, me dankas vu pro vua devoteso a me, ma me ne povas aceptar lo."

Rosine stacis astonegata.

"Vu esos gilotinagata, Civitanino, e me ne povos esar mariajata kun Florentin!"

"Yes, vu povos, Rosine. Me povos helpar vu pri to, sen aceptar vua ofro."

"Ho, no! Ol esus furtita pekunio!"

La yunino suplikis e ploris ed imploris dum plura minuti. El genu-pozis e klemis la bordumo di la vestaro di Fanny.

Fanny de-pulsis el per sua manuo e for-turnis sua kapo. Luno-radio lumizis lua kalma, bela vizajo.

La nokto esis charmiva; esis lejera vento. La arbori di la karcerani, sukusante sua parfumoza branchi, adinfre dispersis pala flori adsur la kapo di la voluntanta viktimo.

FINO